

La ciutat i el territori, unes relacions complexes

Els límits d'una ciutat amb el territori que d'una manera més directa es relaciona amb ella són fonamentals per a comprendre la seva importància en tots els aspectes. Podríem dir que una ciutat no és més l'espai urbanitzat i edificat, ni tampoc el seu terme jurisdiccional per més extens que sigui, sinó que s'extén per un territori molt més ampli, sobre el qual exerceix una sèrie de funcions directives culturals, econòmiques, administratives i polítiques.

Tortosa ha estat sense cap mena de dubte el centre d'una extensa regió, molt més gran del que avui dia és la comarca del Baix Ebre, sobre la qual ha exercit les seues funcions a què li he referit. Malauradament, però, el desenvolupament econòmic i polític dels dos últims segles han reduït aquest paper, en gran part per factors que han vingut imposats a la Ciutat.

Quines són les causes d'aquesta situació? En l'aspecte polític, res del que s'ha fet a nivell espanyol en aquests dos últims segles ha afavorit Tortosa. Primer va ser la creació de les províncies, que a més d'organitzar políticament Catalunya, van suposar per a la Ciutat la pèrdua de la capitalitat d'una regió administrativa pròpia amb molts segles d'existència. Més recentment, les comunitats autònomes, que si bé ens han retornat capacitat d'autogovern, també han comportat com mai l'espai dels Països Catalans. Tortosa, situada en una zona fronterera, amb una regió que a voltes m'he sentit del que és estrangerament catalana, s'ha vist afectada negativament per aquests fets.

Altres factors han vingut a incidir damunt d'aquest panorama. Per exemple, el progressiu desplaçament cap a la costa de les vies de comunicació, ja començant el segle

XVIII, i continuant el nostre segle. O la pèrdua d'importància d'una via de comunicació tradicional com va ser el riu, cosa que va deixar desconnexada la Ciutat amb el seu país interior, sense que hi hagués cap via de comunicació moderna fins fa ben poca anys.

Podríem assenyarar encara altres factors externs, però seria més convenient preguntar-se per les possibles causes internes que hagin pogut incidir en aquest procés. I és aquí que voldria remarcar quines han estat les relacions amb l'entorn territorial municipal tortosí, i concretament de l'evolució de la Ciutat. I és que, a més de la capital d'una vasta regió, d'una ciutat important en tots els aspectes —demogràfic, polític, econòmic...—, Tortosa fou el centre d'un extensíssim territori municipal en què s'han anat produint nombroses segregacions a les últimes cent cinquanta anys.

Durant segles, però especialment a partir del 1700, la Ciutat empulsà, de manera conscient o inconscient, la colonització del territori. I aquesta a aquesta hi hagué la creació de nous pobles agrupats com a resultats de Tortosa. L'objecte dels poblers era clar: situar-se el més prop possible de les noves terres que colonitzaven: Roquetes, Santa Bàrbara, Jesús, Elnou, els Reguers, al segle XVIII; l'Aldea, la Crosa, Jesús i Maria, Sant Jaume, Camarles, l'Ampollet, al segle XIX són només els casos més recents d'aquest procés. I encara que alguns d'aquests pobles no se situaven en territori tortosí, sí que foren pobles de manera molt important per tortosins.

En tot aquest procés se'n va mostrar la diferent cronologia de la colonització agrícola. Durant el segle XVIII, les planes interiors, amb l'olivera com a quasi únic

conreu. A partir del segle XIX, el Delta, primer terra de sènes i de blat, i després un país anoverat. Mostrant nos aquest origen agrícola, la política totalitat d'aquests pobles rurals prougueren el nom de la població en què s'ubicaven.

Molt prompte, però, començà la rebel·lió d'aquesta nova terra a la ciutat a partir de la qual havien nascut. Santa Bàrbara, que se'n segregava de la Guàrdia, Roquetes, i també Jesús i els Reguers, encara que aquests només per pocs anys, se segregaren durant el segle passat. Ja en aquest segle, el procés es donaria als pobles del Delta de l'Ebre i de la costa. En tots els casos es donà una circumstància similar: encara no feia un segle que existien com a barris que ja accedien a la vida municipal independent.

És lògic que la ciutat visqués tots aquests processos com un fet dolorós. Però, paradoxalment, en la mostra més palpable del seu dinamisme. En un període de temps curt, la Ciutat podia colonitzar un extens territori, crear-li un barri que adquirís un caràcter propi, i tenir aquests la capacitat d'accedir a una vida municipal independent. Podríem dir que les terres que Tortosa veïa en tots aquests casos eren fruit de la seva força.

Però, certament, alguna cosa hi hagué de fàcil. És possible preguntar-se si no hi havia cap altra manera d'ordenar el territori, si no es podia trobar cap altre camí que les segregacions. I és aquí on la responsabilitat recau, en gran mesura, en les antigues oligarquies tortosines, acomodades a viure de l'expansió dels que vivien del treball de la terra. Sense llarg esperar ho aquí, però els exemples els podem multiplicar abundantment. A conseqüència d'això, amb el pas del temps, en dues o tres generacions, els descendents d'aquells tortosins que havien començat la fundació de nous barris es volgueren separar de la ciutat que identificaven amb aquests grups.

Passat el temps, què queda de la situació? Tortosa continua sent el centre cultural, administratiu i econòmic d'una important zona, però que es troba en la necessitat de reformar aquest paper de cara al futur. Així no s'aconseguirà només amb un record del passat, sinó que es farà veient quina ha estat la successió de fets que han portat a la situació actual. I és aquí

on voldria aportar la meua reflexió. Comprendre els motius del procés que hem descrit és necessari per a dissenyar una nova estratègia, que, però, en tots els aspectes, el paper de Tortosa com a cap de les Terres de l'Ebre, la nova regió sobre la qual s'ha de basar el futur. Però, així només serà possible si es compengen aquests errors que van portant, després de l'èxit

econòmic, a la degradació de l'entorn territorial tortosí. Les noves relacions que ha d'impulsar la Ciutat no s'han de basar en cap cas en una posició de omnia, sinó en la col·laboració i guia amb la resta de pobles que formen les noves terres.

EMETERI FABREGAT GALCERÀ
Professor i Historiador